

Liite 01B YVA-ohjelmasta annetun lausunnon huomioiminen YVA-selostuksessa

Asia	Arviointitiimin kommentti	YVA-selostuksen kohta
Arviointiselostuksessa tulee tarkentaa ja selkeyttää koko laitoskokonaisuuden kuvaus siten, että kaikki melu- ja ilmanpäästölähteet sekä kemikaalien käsittely ja varastointi esitetään yksiselitteisesti ja havainnollisesti.	Laitoskokonaisuutta on pyritty tarkentamaan YVA-selostuksessa YVA-menettelyn edellyttämällä tasolla. Suunnitelmat tarkentuvat lupavaiheessa. Melu- ja ilmanlaatuselvityksissä kuvattu mallinnusperusteet.	Kappaleet 1, 12 ja 13
Yhteysviranomainen huomauttaa, että suunnitelmaa tarkinten kuvaavassa aluesuunnitelmaluonnoksessa (kuva 3-1) ei ole annettu selitteitä datakeskusten rakennusalueella sijaitseville toiminnolle. Arviointiselostuksessa tulee kuvata laitoskokonaisuus selkeästi ja riittävin havainnollistavien karttakuvien.	Laitoskokonaisuus on pyritty kuvaamaan tarkoituksenmukaisessa tarkkuudessa YVA-selostuksessa ja sen liitteissä. Hankkeen suunnittelu tarkentuu lupamenettelyssä.	Kappale 1
Arviointiselostuksessa tulee kuvata varavoimageneraattorien lukumäärä, sijoittuminen, savupiippujen sijainnit, korkeus ja kokoluokka sekä niiden suhde ympäröivään maankäyttöön karttojen ja kuvien avulla.	Kuvattu YVA-selostuksessa.	Kappaleet 1 ja 14
Polttoainesäiliöiden lukumäärä, koko, sijoitus sekä täyttöpaiikkojen turvallisuusvaatimukset tulee kuvata ja liittää kemikaaliturvallisuuden arviointiin. Käytettävien polttoaineiden kulutuksen osalta tulee kuvata myös kysyntäjouston aiheuttama polttoaineen kulutus. (FlexPower)	Lisätty YVA-selostukseen.	Kappale 1
Arviointiohjelmassa hankkeen toimintavaiheen kestoa ei ole kuvattu, ja arvioitu toiminta-aika tulee kuvata arviointiselostuksessa.	Toiminta-ajaksi on arvioitu vähintään 50 vuotta	Kappale 1
Selostuksessa tulee esittää arviot hankkeen toiminnan päätyttyä syntyvistä jätteistä, niiden määristä, kierrätysmahdollisuuksista ja käsittelymenetelmistä lainsäädännölliset vaatimukset huomioon ottaen.	Lisätty YVA-selostukseen siltä osin kuin tietoa saatu.	Kappale 24.2.
Ohjelman rakentamisvaiheen kuvaus on painottunut hankkeen esirakentamisvaiheeseen. Selostuksessa tulee kuvata myös hankkeen rakennusten ja rakennelmien rakentaminen, sekä niihin käytettävät materiaalit ja luonnonvarat.	Työväiheet, kesto ja vaiheistus esitetty. Materiaaleja kuvattu mm. ilmastovaikutuksissa.	Kappaleet 1 ja 11
Arviointiselostuksessa tulee arvioida rakennusmassan sijoittelun lieventäviä vaikutuksia luonteeltaan merkittävin ympäristövaikutuksiin. Hankevaihtoehdossa VE1 tarkasteltu ympäristövaikutuksiltaan todennäköisesti kielteisempi rakennusmassasijoittelu on arvioinnin kannalta maksimivaikutusperiaatteen mukaisesti lähtökohdiltaan oikea.	Rakennusmassojen sijoittelua on tarkennettu YVA-vaiheesta ensisijaisesti massatasapainon näkökulmasta. Lisäksi datakeskusten lukumäärää on vähennetty yhdellä.	Kappale 1
Yhteysviranomainen kehottaa perehtymään Forssan kaupunginhallituksen lausuntoon vaikutusalueen kaavatilanteesta, ja varmistamaan alueen lainvoimaisen kaavatilanteen vireillä olevien asemakaavojen osalta.	Nykytilan kuvausta on päivitetty YVA-selostukseen vireillä ja voimassa olevien kaavojen osalta.	Kappale 8
Vaikutusalueita tulee selostusvaiheessa tarvittaessa määrittellä tarkemmin, ja todennäköinen vaikutusalue tulee selostusvaiheessa määrittellä niin laajaksi, ettei tarkasteltavan alueen ulkopuolella voida olettaa ilmenevän merkittäviä ympäristövaikutuksia.	Käytetyt vaikutusalueet on esitetty YVA-selostuksessa.	Kappale 6
Selvitys- ja arviointityön lähtökohdat ja rajaukset on myös esitettävä arviointiselostuksessa selkeästi. Vaikutukset tulee arvioida ja kuvata myös nollavaihtoehdon (VE0) osalta kattavasti.	Huomioitu YVA-selostuksessa.	Kuvattu vaikutuskappaleissa
Hankkeen vaiheittaisen rakentamisen verrattain pitkä ajallinen kesto tulee huomioida arvioitaessa rakennusvaiheen vaikutusten merkittävyyttä.	Rakennusvaiheelle on laadittu mm. erillinen meluselvitys. Rakennusvaiheen hulevesien hallinta on todettu merkittäväksi asiaksi, joka tulee tarkentaa osana hankkeen jatkosuunnittelua. Rakennustöiden vaiheistus on huomioitu vaikutuskappaleissa. Rakentamiseen kuluva aika tarkentuu jatkosuunnittelussa.	Kappaleet 13 ja 18
Arviointityö on laadittava ns. maksimiperiaatteen mukaisesti eli vaikutukset tulee arvioida hankkeen eri osa-alueiden suurimmilla mahdollisilla lähtökohdilla ja dimensioilla ja myös ottaen huomioon rakentamis- ja toiminta-ajan ajallinen päällekkäisyys.	Vaihtoehto VE2 on hankkeen kannalta maksimaalinen, mutta myös vaihtoehto VE1 on arvioitu huolellisesti. Toiminnan ja rakentamisen samanaikaisia vaikutuksia on tarkasteltu mm. hankkeen rakentamisen aikaisessa meluselvityksessä. Melu-, ilmasto- ja ilmanlaatuosioissa on tarkasteltu myös "worst case"-skenaariot.	Kappaleet 2 ja 14
Arviointiselostuksesta on käytävä ilmi toimet, joilla hankkeen merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia aiotaan ehkäistä ja lieventää rakentamis- ja toimintavaiheen aikana. Jos jonkin vaikutustyyppin osalta on tarpeen esittää lieventämistoimia, vaikutuksen merkittävyys tulee arvioida ilman lieventämistoimia ja niiden kanssa.	Esitetty YVA-selostuksessa ja liitteenä olevissa erilliselivityksissä.	Kuvattu vaikutuskappaleissa
Useiden arvioitavien vaikutusten osalta arviointiohjelmassa on esitetty arviointiin vaikuttavien lähtötietojen ja suunnitelmien osalta alustavia arvioita, joiden todetaan tarkentuvan selostusvaiheessa. Jos selostusvaiheessa tarkentuneet tiedot poikkeavat merkittävästi arviointiohjelmasta esitetystä, tulee ero kuvata selkeästi tarkoituksenmukaisessa osassa selostusta.	Merkittävin ero YVA-selostuksen ja YVA-ohjelman välillä on datakeskusrakennusten määränä väheneminen yhdellä.	Kuvattu vaikutuskappaleissa
Ohjelmassa esitetyt arviot vaikutusten merkittävyydestä ovat kuitenkin osin ristiriitaisia pintavesivaikutusten osalta. Ottaen huomioon hankesuunnitelmaan kuuluvat tasaus- ja lasketusaltaat, yhteysviranomainen ei näe hankkeen toimintavaiheen pintavesivaikutuksia ennalta arvioituna todennäköisesti merkittävinä.	Arviointi on tarkennettu YVA-selostuksessa.	Kappale 18
Datakeskuksen käyttämää sähkömäärää voidaan pitää huomattavana, ja yhteysviranomainen näkee, että hankkeen vaikutukset luonnonvarojen käyttöön sähkönkulutuksen myötä ovat mahdollisesti merkittäviä.	Sähkönkulutusta on käsitelty tarkasti ilmastovaikutusten arvioinnissa.	Kappale 11
Yhteysviranomainen toteaa, että liikennevaikutukset tulee arvioida arviointiohjelman mukaisesti ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyisyyteen sekä ilmanlaatuun ja ilmastoon kohdistuvien vaikutusten kautta.	Liikenteen osalta turvallisuusvaikutukset, meluvaikutukset, äänivaikutukset, ilmanlaatuvaikutukset ja ilmastovaikutukset on huomioitu osana kutakin arviointiteemaa.	Kappaleet 11, 12, 13 ja 15
Yhteysviranomaisen näkemyksen mukaan ohjelmassa ei ole riittävästi tunnistettu laajamittaiseen kemikaalien käsittelyyn ja varastointiin liittyvien häiriöpäästöjen mahdollista merkittävyyttä. Yhteysviranomainen korostaa, että arviointiselostusta laadittaessa tulee kuvata ja tunnistaa kattavasti erilaiset häiriö-, poikkeus- ja onnettomuistilanteet ja niiden aiheuttamat merkittävät ympäristövaikutukset. Yhteysviranomainen kehottaa kuvaamaan em. tilanteiden aiheuttamat merkittävät ympäristövaikutukset onnettomuuksia ja poikkeustilanteita käsittelevässä osiossa, ja tunnistamaan tilanteiden todennäköisyyden.	Häiriöpäästöjä ja niiden merkittävyyttä on kuvattu YVA-ohjelmaa enemmän YVA-selostuksessa.	Kappaleet 1, 17, 18 ja 25.
Arviointiselostuksessa tulee arvioida hankkeen toimintojen suhdetta maakuntakaavan aluevarauksiin ja määräyksiin. Vaihemaakuntakaavaluonnos tulee huomioida arviointiselostusta laadittaessa, mikäli luonnos on asetettu nähtäville. Arviointiselostuksessa tulee esittää kartalta Tammelan tuulivoimapaiston teemaosayleiskaavasta.	YVA-selostukseen on täydennetty vaikutusten arviointia Forssan ja Tammelan tuulivoimaoasyleiskaavoihin sekä täydennetty maakuntakaavoituksen tilannetta.	Kappale 9
Arviointiselostusta laadittaessa tulee huomioida ja kuvata ajantasainen asemakaavatilanne. Asemakaavatilanne ja kaavojen lainvoimaisuus tulee tarkastaa Forssan kaupungilta. Hankealueen asemakaavatilanteen lisäksi tulee kuvata vireillä olevan kiimassu I A asemakaavamuutoksen tilanne. Vaikutukset tulee arvioida myös Rytköskallion ja Ratasmäen asemakaavoihin.	YVA-selostukseen on päivitetty ajantasainen asemakaavatilanne.	Kappaleet 8 ja 9
Maisemavaikutusten arvioinnin tueksi tulee laatia näkemäaluekartta, joka havainnollistaa hankkeen näkyvyyttä ja maisemamuutoksen suuntautumista eri tarkastelupisteistä.	Tehty	Kappale 14
Hankkeen vaikutukset tulee arvioida erityisesti Sukulan kylään ja maakunnallisesti merkittävään kulttuurimaisemaan (MRKY), huomioiden myös sähkönsiirron yhteisvaikutukset.	Alue arvioitu ja huomioitu yhteisvaikutukset.	Kappale 14
Arkeologisten kohteiden nykytilan osalta selostusta tulee tarkentaa alueellisen vastuuseen lausunnon mukaisesti.	Tehty	Kappale 14
Maiseman ja kulttuuriympäristön muutoksen suuruusluokan osalta arviointiohjelman liitteissä esitetty kriteeristö perustuu tuulivoimahankkeen vaikutusalueeseen ja vaikutusmekanismeihin. Arviointiohjelman perusteella hankkeessa ei arvioida tuulivoimaloiden maisemavaikutuksia. Arviointikriteeristö tulee selostusvaiheessa laatia huomioiden hankkeen ominaispiirteet ja arviointiohjelmassa esitetty todennäköinen vaikutusalue.	Korjattu	Liite 20
Hankkeen kielteisimmät vaikutukset luonnonympäristöön muodostuvat rakennusaikana hankealueelle ja hankealueen välittömään läheisyyteen, ja yhteysviranomainen kehottaa kohdistamaan arviointia näihin vaikutuksiin	Huomioitu.	Kappale 19
Arviointiselostuksessa tulee arvioida vaikutukset luontodirektiivin liitteen IV (a) lajeihin, erityisesti viitasammakon ja sudenkorentojen lisääntymis- ja levähdyspaikkoihin, mukaan lukien pintavesi- ja pölyvaikutukset.	Huomioitu.	Kappale 20
Hankkeen lähivaikutusalueen yleis- ja asemakaavojen suojelu- ja monimuotoisuusarvoja osoittavien kaavamerkintöjen perusteet tulee kuvata selostuksessa ja huomioida luonnonympäristöön kohdistuvassa vaikutusten arvioinnissa.	Huomiota vaikutusten arvioinnissa.	Kappaleet 8 ja 19 sekä liitteet 12-15
Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2025/1237 neuvoston direktiivin 92/43/ETY muuttamisesta suden (Canis lupus) suojeluaseman osalta perusteella susi on siirretty luontodirektiivin liitteestä IV liitteeseen V. Arviointiselostuksessa ei ole tarpeen huomioida sutta luontodirektiivin liitteen IV (a) lajina.	Susi on kuvattu samssa raportissa ilveksen kanssa.	Kappale 20

Liite 01B YVA-ohjelmasta annetun lausunnon huomioiminen YVA-selostuksessa

Kanahaukan pesäpaikkojen nykytilaan tulee ottaa kantaa ja hankkeen vaikutukset lajiin arvioitava, sekä ottaa kantaa luonnonsuojelulain 83 §:n mukaisen poikkeusluvan tarpeeseen. Hankealueella ja hankealueen läheisyydessä on pesintähavaintoja kanahaukasta vuosilta 2015–2024. Selvityksiin liittyvät epävarmuustekijät tulee arvioida ja todeta selkeästi arviointiselostuksessa. Selvityksen mahdollinen täydennystarve tulee arvioida ja tuoda ilmi arviointiselostuksessa.	Huomioitu viranomaisliitteessä ja selostuksessa.	Kappale 21 ja viranomaisliitteet.
Hankealueen ympäristössä on laadittu useita luontoselvityksiä aiempaa maankäytön suunnittelua varten, jotka on tunnistettu arviointiohjelmassa. Aineistoja on tarpeen hyödyntää laadittaessa arviointiselostusta, ja kuvata arvioinnin kannalta selvitysten keskeiset tulokset selostuksessa. Hankkeen lähivaikutusalueen yleis- ja asemakaavojen suojelu- ja monimuotoisuusarvoja osoittavien kaavamerkintöjen perusteet tulee kuvata selostuksessa ja huomioida luonnonympäristöön kohdistuvassa vaikutusten arvioinnissa.	Aineistoja on hyödynnetty vaikutuksen arvioinnissa.	Kappaleet 19, 20 ja 21
Vaikutusten arvioinnissa tulee huomioida rakentamisen vaiheistuksen vaikutus pintavesivaikutuksiin.	Vaikutusten arviointi on tehty worst case-skenaariolla nykyisiin hulevesisuunnitelmiin pohjautuen. Arvioinnissa suositellaan vahvasti, että hulevesialtaat rakennetaan etupainotteisesti mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.	Kappale 18
Tasaus- ja laskeutusaltaat sekä muut hulevesien hallintarakenteet tulee kuvata yksityiskohtaisesti rakentamis- ja toimintavaiheelle, ja arvioida niiden riittävyys myös onnettomuus- ja häiriötilanteissa.	Tekstiä lisätty pintavesiosioon ja hankkeen toteuttamiskelpoisuuteen	Kappaleet 1 ja 18, liite 3
Eiselyvaiheessa arvioitu turvamaiden massanvaihtotarve datakeskuksen rakennusaikana vastaa suuruusluokaltaan turvetuotantoa. Siksi myös vesiensuojelurakenteet tulee suunnitella ja mitoittaa vastaaviksi kuin turvetuotannossa.	Asia on huomioitu vaikutusten arvioinnissa, ja tullaan huomioimaan hankkeen jatkosuunnittelussa.	Kappaleet 1 ja 18, liite 3
Pyhäjärvi tulee sisällyttää hankkeen vaikutusalueeseen tai sen poisjättäminen tulee perustella hydrologisesti.	Tammelan Pyhäjärvi on mukana tarkastelualueessa.	Kappale 18
Luonnonarvoiltaan huomionarvoisen pienvesien osalta yhteysviranomainen kehottaa erityisesti tarkastelemaan metsälailla suojeltuun Peräkorven saniaislehtopuroon kohdistuvia vaikutuksia, ja tarvittaessa esittämään toimia puroon kohdistuvien vaikutusten lieventämiseksi.	Peräkorven saniaislehtopuroon kohdistuvia vaikutuksia käsitellään YVA-selostuksessa. Lievennystoimenpiteet on esitetty koko hankkeelle.	Kappale 18
Yhteysviranomaisen näkemysten mukaan maa- ja kallioalan ja sekä pohjavesivaikutusten kahden kilometrin tarkastelualue on jopa tarpeettoman laaja, sillä todennäköiset merkittävät vaikutukset kohdistuvat lähinnä hankealueelle ja sen välittömään läheisyyteen. Yhteysviranomainen näkee 500 metrin tarkastelualueen hankealueesta riittävänä. Enintään 500 m etäisyydellä sijaitsevien lähteiden ja yksityiskaivojen osalta tulee mahdolliset vaikutukset kuvata jokaisen osalta erikseen. Lähteistä tulee arvioida tarvittaessa myös luonnontilaisuus vesilain 2 luvun 11 §:n mukaisen poikkeuksen tarpeen arvioimiseksi.	Tarkastelualueen laajuutta on täsmennetty. Hankkeen vaikutukset tunnistettuihin lähteisiin ja yksityiskaivoihin on arvioitu.	Kappale 17
Ohjelmasta jää epäselväksi, käytetäänkö kuukausi- ja vuosihuoltojen ja -testausten aikana varavoimageneraattoreita yhtäaikaaisesti. Säännöllisen huoltokäytön kuvausta tulee tarkentaa arviointiselostuksessa, ja huomioida samanaikaisesti käytettävien varavoimageneraattorien määrä mallinnuksissa ja vaikutusten arvioinnissa.	Kuvausta on tarkennettu YVA-selostuksessa	Kappale 1
Melu- ja ilmanlaatumallinnuksissa tulee huomioida samanaikaisesti käytössä olevien varavoimageneraattorien määrä huolto-, testaus-, Flex Power- ja maksimitilanteissa.	Generaattoreiden melua ja ilmapäästöjä on tarkasteltu eri tilanteissa.	Kappaleet 12 ja 13, liitteet 9, 10 ja 11
Melumallinnuksissa tulee huomioida tilanne, jossa rakentamistoiminta ja varavoimageneraattorit aiheuttavat melua samanaikaisesti, jos tällainen tilanne on mahdollinen hankkeen vaiheittaisesta toteutumisesta johtuen.	Melumallinnuksella on tarkasteltu rakennustyön ja datakeskuksen normaalin toiminnan yhteismelua. YVA-selostuksessa on kuvattu tarvittavat vaimennustoimenpiteet. Yhteisvaikutustarkastelua poikkeustilanteissa (generaattorit) ei katsota tarpeelliseksi.	Kappale 13, liitteet 10 ja 11
Meluvaikutusten merkittävyyden arvioinnissa on syytä kiinnittää huomiota tilanteisiin, kun meluohjearvo ylittyy yhdessäkin asuin- tai lomainteistössä. Tällöin vaikutuskohteen herkkyyttä voidaan pitää vähintään kohtalaisena ja näin tunnistetaan paremmin paikallisesti merkittävät haittavaikutukset.	Huomioitu YVA-selostuksessa.	Kappale 13
Arviointiselostuksessa tulee esittää asiantuntija-arvio datakeskuksen sähkönkulutuksen vaikutuksista energialajitelustaan myös kansallisella tasolla.	Datakeskuksen sähkönkulutus (VE1 n. 4,5 TWh/a ja VE2 n. 6,6 TWh/a) ja sen suhde Suomen sähköntuotantoon on arvioitu hiilijalanjälkiselvityksessä. Selvityksessä on huomioitu sähköverkon päästökertoimen kehitys (Scope 2) ja hankkeen vaikutus kansalliseen kysyntään.	Kappaleet 11 ja 27
Energiankulutuksen päästölaskentaan on sisällytettävä myös datakeskuksen varavoiman tarpeeseen liittyvien ilmasto- ja ympäristövaikutusten arviointi. Laskennassa on huomioitava kattavasti myös hankealueen maarakentamisesta aiheutuvat päästöt. Lisäksi maarakentamisen päästölaskelmissa on arvioitava hankealueella sijaitsevan turpeen mahdollisesta poistosta tai sen alueelle jättämisestä aiheutuvat päästöt.	Varavoima: Varavoimageneraattoreiden (Scope 1) päästöt on laskettu perustuen koekäyttöihin ja ne on arvioitu vähäisiksi (<1 % kokonaispäästöistä). Maarakentaminen ja turve: Maankäytön muutoksen päästöt, mukaan lukien turvamaiden käsittely ja maaperän hiilivaraston menetys, on laskettu SYKE:n Hiilikartta-työkalulla. Laskelma erittelee kasvillisuuden ja maaperän (turve/kivennäismä) päästövaikutukset.	Kappale 11 ja liite 8
Arviointiselostuksessa on tunnistettava myös muuttuvien ilmastolo-olosuhteiden aiheuttamat ilmastoriskit sekä niihin liittyvät sopeutumistarpeet.	Ilmastoriskien arviointi on laadittu erilliselityksenä. Siinä on tunnistettu merkittävimmät fyysiset riskit, kuten hulevesitulvat ja trombit. Sopeutumistoimenpiteet, kuten lattiakorkojen nosto ja rakenteiden mitoitus tuulikuormille, on määritelty ja kirjattu YVA-selostuksen lukuun 11.5.	Kappale 11 ja liite 7
Hukkalämmön hyödyntämis mahdollisuudet, niiden toteutettavuus ja päästövähennysvaikutukset tulee selvittää osana YVA-menettelyä.	Kuvattu ilmasto- ja ympäristövaikutusten arvioinnissa.	Kappale 11
Yhteysviranomainen edellyttää, että arvioinnissa tuodaan selkeästi esille erilaisten haitallisten ilmasto- ja ympäristövaikutusten kokoluokat ja aikaskaalat. Lisäksi on olennaista tuoda esille konkreettisia keinoja hankkeen haitallisten vaikutusten lieventämiseksi sekä tuottaa arvioita olennaisten vaikutustavuuksista. Arvioinnin lähtöoletukset, menetelmät sekä niiden pohjalta tuotettuihin tuloksiin liittyvät epävarmuustekijät on kuvattava selkeästi ja mahdollisimman yleistajuisesti.	Hiilijalanjälkiselvitys on tehty kahdelle aikajänteelle: lyhyt (2030) ja pitkä (2075/elinkaari). Laskelmat erittelevät rakentamisen aikaiset päästöt (kerta- ja jatkuvatoimiset) ja toiminnan aikaiset päästöt (vuosittainen) sekä maankäytön muutoksen pysyvät vaikutukset hiilinieluihin. Luvut esitetään selostuksessa selkein taulukoina (tCO ₂ e). Arviointi on tehty sekä ilman IT-laitteistoja, mikä vaikuttaa olevan tapa julkaistussa YVA-selostuksessa, että niiden kanssa.	Kappale 11 ja liite 8
Yhteysviranomainen näkee tarpeellisenä, että arviointiselostuksessa arvioidaan mahdollisuutta vähentää maarakentamisen massaylijäämän määrää.	Maarakentamisen massaylijäämän vähentämisen mahdollisuuksia on tarkasteltu YVA-tasoisesti selostuksessa.	Kappale 1
Arviointiselostuksessa tulee selkeällä tavalla esittää etäisyydet lähimpiin asuinrakennuksiin sekä tunnistaa asumiseen ja vapaa-ajan asutuksiin kohdistuvat vaikutukset.	Kuvattu osana kutakin vaikutustyyppiä tarvittaessa ja koostettu kappaleeseen 23.	Kappale 23
Vaikutusalueelle sijoittuvien virallisten virkistyskäyttökohteiden lisäksi yhteysviranomainen korostaa huomioimaan vaikutusten arvioinnissa hankealueen ja välittömän lähiympäristön ulkoiluun käytettävän runsaan polkuverkoston. Yhteysviranomainen kehottaa asukaskyselyn perusteella selvittämään ja arvioimaan jokaistenoikeudella tapahtuvaa virkistystä Forssan ja Tammelan alueella, ja kuvaamaan myös epävirallista ulkoiluverkostoa mahdollisimman kattavasti esimerkiksi karttakuvilla.	Asukaskysely tehty ja tulokset huomioitu selostuksessa. Epävirallista polkuverkostoa ei ole vektorina, joten se on osoitettu aluevarauksena maisema-kappaleessa.	Kappaleet 14 ja 23
Ihmiisiin kohdistuvia vaikutuksia tulee tarkastella eri vaikutustyyppien näkökulmasta muodostaen kokonaiskuva ja arviointi hankkeen vaikutuksista elinoloihin, terveyteen ja viihtyisyyteen.	Sisältyy YVA-selostukseen	Kappale 23
Hankkeessa tulee tarvittaessa arvioida vaikutukset luonnonvarojen hyödyntämiseen myös hankealueen ulkopuolella. Vaikutukset hankealueen ulkopuolella voivat muodostua arviointiohjelmassa esitettyä merkittävämmiksi, jos suunnittelusta ei kyetä välttämään tarvetta tuoda rakentamiseen merkittäviä määriä kalliokivi- ja maa-aineksia alueen ulkopuolelta.	Hankkeen massatasapainoa ja sen optioimintakeinoja on esitetty YVA-selostuksessa.	Kappale 10
Polttoaineiden osalta koekäytön kulutusarvion lisäksi arviointiselostuksessa tulee huomioida kysyntäjouston vaikutus vuosittaiseen polttoaineen kulutukseen.	Flex Power -käytön arvioitu polttoaineen kulutus sisällytetty kappaleeseen 1	Kappale 1
YVA-menettelyssä yhteisvaikutuksia on tarpeen tarkastella vain olemassa olevien ja hyväksytyjen hankkeiden vaikutusten kanssa, joten yhteisvaikutusten arvioinnissa ei ole tarpeen ottaa huomioon tuulivoimahankkeita, joilla ei ole viranomaisen myöntämää rakentamislupaa.	Huomioitu YVA-selostuksessa.	

Liite 01B YVA-ohjelmasta annetun lausunnon huomioiminen YVA-selostuksessa

Hankkeen edellyttämien lupien osalta arviointiselostuksessa lupien tarvetta tulee arvioida ja tarkentaa seuraavasti: *Traficomien lausunnon mukaisesti hankkeelle on myönnetty lentoestelupia. Lupatarve tulee kuvata hankkeen edellyttämässä luvisssa. * Toistuvasti samaa pesäpaikkaa käyttävän lintulajin pesän hävittäminen voi edellyttää luonnonsuojelulain (9/2023) 83 §:n mukaista poikkeuslupaa. Laadittujen luontoselvitysten perusteella tulee ottaa kantaa kanahaukan pesäpaikkojen nykytilaan, ja arvioida em. poikkeuslupan tarve. *Hankealueella kasvavan masmalon siirtämiseksi myönnetty luonnonsuojelulain mukainen poikkeuslupa tulee todeta hankkeen edellyttämässä luvisssa. Yhteysviranomaisen huomauttaa, että kemikaalilain mukaisten lupien sijaan on syytä viitata kemikaaliturvallisuuslain mukaisiin lupiin.	Hankkeen tarvitsemat ja mahdollisesti tarvitsemat luvat on huomioitu YVA-selostuksessa.	Kappale 4
Asukaskysely on tarpeellista suunnata vaikutusalueella sijaitseville asuin- ja toimarakennuksille. Yhteysviranomaisen kehottaa toteuttamaan kyselyn siten, että siihen voi vastata muutenkin kuin internetin välityksellä. Asukaskyselyn mahdolliseksi postitusalueen laajuudeksi esitetty yksi kilometri hankealueesta on yhteysviranomaisen näkemyksen mukaan suppea, ottaen etenkin huomioon lähialueen mahdolliset virkistyskäyttäjät. Yhteysviranomaisen suosittelee pohtimaan asukaskyselyn laajuutta ja saavutettavuutta niin, että kysely tukee arviointityötä etenkin niiltä näkökulmilta, joihin ei muista tietolähteistä saatavilla kattavia lähtötietoja.	Kysely on laadittu sekä sähköisenä että paperisena. Paperiversioihin on ollut mahdollista vastata Tammelan ja Forssan kirjastoissa.	Kappale 23 ja liite 6